

ЕЗИКЪТ НА ОМРАЗАТА – КАКВО ОТСЛАБВА ФЕНОМЕНА В МЕДИИТЕ

Докторант **Кристина Ненова**

Резюме: Езикът на омразата може да бъде предпочитан инструмент за упражняване на политическо влияние върху гласоподавателите в ситуация на избори. Представени са два примера, които са в подкрепа на това допускане – единият е свързан с изследване на Кърк и Мартин¹ на начина, по който протичат кампаниите на основните претенденти за президентския пост в САЩ през 2016 година, а другият има отношение към актуалния дебат в България, посветен на Националната стратегия за детето 2019-2030 година. Настоящата статия е фокусирана както върху възможностите за отслабване на въздействието на феномена, така и върху някои от предизвикателствата, пред които са изправени изследователи и законодатели в опитите си да го ограничат.

Ключови думи: език на омразата, избори, медии, стратегии за противодействие.

HATE SPEECH – WHAT REDUCES THE PHENOMENON IN MEDIA

PhD student **Kristina Nenova**

kristi_kz@yahoo.com

Abstract: Hate speech can be used as an instrument preferred to exert political influence upon voters during election campaigns. This article provides two examples to support this assumption – the first one is related to a Kirk and Martin’s study on the way main presidential candidates in the USA ran their campaigns in 2016, while the other assumption is related to the current debate in Bulgaria

on the National Child Strategy 2019-2030. The present article focuses upon possibilities to reduce the phenomenon's influence as well as upon some of the challenges researchers and policy makers face in their attempts to limit it.

Key words: hate speech, elections, media, counteraction strategies

Засилена употреба на език на омразата в медиите е отчетена на президентските избори в САЩ през 2016 година. Кърк и Мартин анализират присъствието на феномена в кампаниите на Доналд Тръмп и Хилъри Клинтън, като защитават тезата, че речта на омразата измества разговора по актуални политически въпроси, който се очаква да бъде реализиран от кандидатите, по време на общите дебати². Анализът насочва вниманието върху контекста, в рамките на който нивата на употреба на езика на омразата в медиите са повишени – изборна ситуация, в която основните кандидати за президент се стремят да си осигурят политическо надмощие. Интересно е, че и в двете кампании езикът на омразата е инструмент, който се използва за неутрализиране на политическия опонент. Резултати от изследване в Мичиган на Хауърд и колеги показват, че по време на изборите в САЩ през 2016 година – потребителите са споделяли политическо съдържание в социалните медии, което обаче значително по-рядко е свързано с политически новини, а по-често има отношение към екстремистки коментари, конспиративни теории, фалшиви новини и т.н. Социалните медии мобилизират хора и ботове³, които да създават два типа съдържание – такова, каквото да е базирано на факти и друго, което да е основано на фалшиви новини и език на омразата⁴.

Интересно би било да се изследва дали опитът политически формации да установят влияние върху избирателите по време на изборите за Европейски парламент 2019 година може да бъде причина за създалия се обществен дебат, който довежда до замразяване на Националната стратегия за детето 2019 – 2030 в България. Месец преди изборите за евродепутати в медийното

пространство започват да присъстват коментари от политически партии (ВМРО и ПП „Възраждане“), които се обявяват против приемането на дискутираната стратегия. Някои от позициите, които се изказват в медиите: „Стратегията за детето въвежда Гестапо „Барневарн“; „ВМРО категорично застава против подготвяната Национална стратегия за детето“; „Питаме се дали изобщо е нужна Държавната агенция за закрила на детето, ако работи срещу обществото“; „Публично изразяваме своята позиция относно действията на ДАЗД и продължаващите опити за задкулисно пробутване на т.нар. Национална стратегия за детето“⁵, „Стратегията за детето е престъпен документ“⁶. Сходни гледни точки са защитавани от участниците в националната група „Не на стратегията на детето“, създадена във Фейсбук, за да се противопостави на Националната стратегия за детето 2019 – 2030 година. Групата бързо се разраства до 120 000 души, а впоследствие променя името си на „Национална група – родители, обединени за децата“ и увеличава членовете си до близо 207 000. Интересно е да се отбележи, че в групата присъства апел от модераторите да не се използва език на омразата във връзка с по-честата употреба на коментари с такова съдържание около организирани протести против стратегията.

Представените два примера имат за цел да очертаят един от възможните контексти, които могат да благоприятстват разгръщане на феномена „език на омразата“ – подготовка и провеждане на политически избори. Съществуват и други условия, в рамките на които езикът на омразата набира скорост – например предвоенна или следвоенна обстановка⁷ и контрол на политически опоненти по време на криза⁸. Те поставят въпроса за това, как може да се отслаби въздействието на феномена, върху който е фокусирана настоящата статия.

1. Стратегии за отслабване на феномена език на омразата

1.1. Криминализане на езика на омразата – аргументи „за“ и „против“

Европейските държави залагат на криминализирането на езика на омразата като на един от начините за противодействие срещу него. Дебатът за криминализирането на езика на омразата показва сблъсък на ценности и разкрива големите противоречия в гледните точки на законодатели и изследователи⁹. Една част от тях подкрепят идеята за по-строги санкции и за криминализиране на езика на омразата. Изследователите и законодателите, които поддържат тази теза, изхождат от позицията, че законите в европейските държави не атакуват вярванията на расистка основа, а санкционират преднамерено нанасяне на вреда на базата на етническа, расова, сексуална и религиозна основа. Лоурънс¹⁰ приема криминализирането на езика на омразата като израз на висока обществена ангажираност с проблема. Други изследователи поставят под съмнение степента, в която криминализирането на езика на омразата води до намаляване на действията, продиктувани от омраза. Стросън¹¹ коментира, че расистката реч е по-опасна, когато е потисната, отколкото, когато е изразена. Този аргумент е по посока по-слаби законови регулации по отношение на езика на омразата. Според изследователя ние не разполагаме с достатъчно доказателства, които да показват, че има корелация между законите, които криминализируют езика на омразата, и насърчаването на хармония между групите. Стросън разглежда дебата за криминализирането на езика на омразата в исторически план, като отбелязва, че Източна и Западна Европа са имали закони за криминализирането му и по време на комунистическите режими, но това не е довело до отслабване на феномена. За изследователя потискането на омразата не води до по-малко омраза. Други изследователи дават за пример Южна Африка, където многообразието в обществото е съпътствано от език на омразата на база расов признак.

В рамките на проекта „eMORE”¹², който е създаден, за да осъществява мониторинг и да сигнализира за случаи на език на омразата в онлайн пространството в Европа, също се отваря дебатът за криминализирането на феномена. Създателите на проекта правят изследване, чийто резултати разкриват гледната точка на респонденти относно това, как да се противодейства на езика на омразата. В рамките на изследването респондентите

залагат в по-голяма степен на дейности, свързани с образование по темата и мониторинг на онлайн пространството, отколкото на законодателството като мярка, която да отслаби въздействието на феномена. Въпреки това изследователите отчитат, че криминализирането на езика на омразата е важен инструмент, който защитава човешкото достойнство във времена, в които обществата се сблъскват с големи предизвикателства като миграционни потоци и различни форми на радикализация в религиозен план¹³.

От друга страна, проектът „eMORE“ поставя въпроса за липсата на достатъчно доказателства както по отношение на допускането, че езикът на омразата води до реализиране на престъпления от омраза, така и по отношение на спецификите на феномена, за да може да се предприеме противодействие. Уолтърс и Браун¹⁴ идентифицират някои празноти в изследванията на престъпленията от омраза, които биха могли да дадат повече информация относно феномена. Например данни за групите, които извършват престъпления от омраза и връзките между членовете в тези групи. Въпреки че е налична повече информация за престъпления, извършени срещу малцинствените групи, изследователите коментират, че съществуват данни и за обратния процес – престъпления, реализирани от членове на малцинствени групи към мнозинството като форма на „териториална защита“. Според Уолтърс и Браун би било интересно да се изследват причините за тези престъпления. Те отварят въпроса за това, доколко властовата позиция на едни членове спрямо други в самите малцинствени групи оказва влияние върху извършването на престъпления от омраза от един член върху друг. Например в групата на хомосексуалните – доколко доминантна личност с хомосексуална ориентация би извършила престъпление от омраза към друг представител на същата общност, който се определя като хомосексуален или трансексуален. Тези въпроси са интересни, защото засягат динамиката в самите малцинствени групи и задават посока за изследване на наличието и/или отсъствието на феномена през призмата на взаимодействие между различни представители от една малцинствена общност. Според изследователите липсва и

информация доколко престъпленията от омраза се повлияват от онлайн съдържание, което разпространява език на омразата. Наличието на повече изследвания по тези въпроси може да даде някои посоки за мислене по отношение на феномена език на омразата и ефекта от неговото криминализиране.

1.2. Роля на превенцията и програмите на Съвета на Европа в противодействието на езика на омразата

Един от начините за предотвратяване на разпространението на езика на омразата е посредством въвеждане на програми за превенция. За пръв път подходът към превенция е предложен от Комисията за хроничните заболявания през 1957 година. Първичната превенция има за цел да намали броя на нови случаи на хронични заболявания¹⁵. Към днешна дата този термин се използва както в медицинските, така и в психологическите науки. По отношение на езика на омразата превенцията има за цел да предотврати появата му сред групи, в които той намира най-голямо приложение. За тази цел Съветът на Европа въвежда програми и кампании, които да противодействат на феномена.

През 2012 г. се създава кампанията „Младите хора в борба с онлайн езика на омразата“, чиято цел е да се пребори с расистки и дискриминативни изказвания като форма на език на омразата в онлайн пространството¹⁶. Тази кампания овластява млади хора и организации да разпознават езика на омразата в онлайн пространството и да предприемат действия срещу неговото разпространение. Кампанията на Младежкия съвет на Европа се превръща в мащабен опит за отслабване на въздействието на езика на омразата, в рамките на който са подкрепени над 77 проекта (на местно и международно ниво) в над 28 страни, членове на Съвета на Европа. Последното показва, че Съветът на Европа залага много на подхода към превенция в борбата с езика на омразата.

Друга младежка кампания на Съвета на Европа носи името „Движение без език на омразата“. Кампанията се реализира посредством младежко участие в процеса на намаляване на толерантността към езика на омразата, включително към неговите проявления в онлайн пространството. „Движение без

език на омразата“ е подкрепено от над шестдесет европейски организации, включително от български НПО-та като фондация „Приложни изследвания и комуникации“. В рамките на кампанията се реализират обучения с млади професионалисти от различни области, като журналистика и право, с цел да придобият по-голяма чувствителност и да бъдат подкрепени да реализират дейности, които да предотвратят появата на езика на омразата. Активисти от различни европейски държави създават материали (статии, видеа, снимки), посредством които да запознаят широката общественост с различните по-явни и по-скрити проявления на феномена.

Съществуват кампании, насочени към конкретни форми на омраза, например към сексизма. През 2013 г. една организация във Великобритания – „Жени, действие и медийна група“ реализира кампания срещу съдържание във Facebook, което подбужда към сексуално насилие, както и към други форми на насилие¹⁷. Интересно е да се отбележи, че тази кампания води до промяна в политиката на Facebook по отношение на езика на омразата. През същата година в Швеция се разпространява видео, в което жени прочитат текст за атаки на сексистка основа, които са получили в онлайн пространството.

През 2015 г. във Франция е организирана кампанията „Спри киберсексизма“, в рамките на която се популяризират плакати в метростанциите. Плакатите съдържат съвети как да се реагира при киберсексизъм. Кампанията се разпространява и в училищна среда като средство, което да помогне на учениците да придобият по-голяма чувствителност по темата¹⁸. В рамките на кампания за превенция, „Да продължим напред“ в Брюксел, момичета и жени участват в серия от практически семинари, които целят да им помогнат да овладеят умения и ресурси за противодействие на онлайн насилието и езика на омразата.

Гореспоменатите кампании са инструмент за повишаване на осведомеността и чувствителността на групи по отношение на езика на омразата. Те са насочени както към групи, които се приемат за по-уязвими по отношение на феномена (например жени и момичета), така и към широката общественост. Кампа-

ниите имат за цел не само разпознаване на езика на омразата, но и изграждане на умения за противодействие.

1.3. Регулация на онлайн сайтовете и отслабване на въздействието на езика на омразата

Банкс¹⁹ поставя под съмнение степента, в която законодателните регулации (едностранни и многостранни) на езика на омразата са най-ефективният подход за отслабване на въздействието на феномена. Изследователят отбелязва, че въвеждането на ограничения пред потребителя и сървъра могат да изиграят съществена роля в редуцирането на езика на омразата в онлайн пространството. Според Банкс доставчиците на интернет имат съществено значение в ограничаването на езика на омразата посредством въвеждането на различни етични принципи на работа и условия за ползване на услугата, които да позволяват на доставчика да изтрива съдържание, което е в разрез с приетите условия. Изследователят дава пример с премахването на неонацистки уебсайт в САЩ, който е „защитен“ от Първата поправка, но нарушава условията за ползване на услугата, договорена с доставчика. Друг вариант за противодействие, според Банкс, е свързан с възможността потребителите да закупуват софтуери, които филтрират съдържание, носител на реч на омразата.

Според Банкс, въпреки че подаването на сигнали от страна на потребителите могат да не доведат до премахване на езика на омразата, подобни действия ангажират последните в борбата с феномена²⁰. От друга страна, Браун²¹ коментира политиката на социалната мрежа Фейсбук, която стимулира потребителите да подават сигнали по отношение на вредно съдържание, но не им предоставя обяснение защо дадено съдържание е изтрито или пък запазено. Този коментар поставя въпроса до каква степен потребители биха се ангажирали с противодействието на речта, която съдържа омраза, ако не получават обратна връзка по отношение на подадените от тях сигнали. Банкс отбелязва, че много доставчици на услуги не въвеждат условия пред потребителите за ползване на онлайн услугата и съответно не регулират разпространението на езика на омразата. Тази

теза е подкрепен и от Браун, който коментира, че условията за ползване на онлайн услугите, въведени от доставчиците, са много по-толерантни по отношение на езика на омразата, в сравнение с ограниченията, предвидени от законодателството. Браун смята, че последното се отнася в много по-голяма степен за социалните мрежи, отколкото за уебсайтовете. Тезата на Банкс поставя въпроса за това кои „мерки“ по отношение на езика на омразата се оказват по-ефективни – законодателни и/или подход, ориентиран към превенция. Според изследователя законодателните ограничения не могат да решат предизвикателствата, свързани със сложността на феномена и обхватността на онлайн средата. Банкс смята, че по-голям успех в борбата с езика на омразата може да се постигне при подход, който обединява усилията на законодателството с тези на доставчиците на онлайн услуги и потребителите. Степента, в която социалната мрежа – Фейсбук, ограничава вредното съдържание зависи от законодателството на съответната държава. Въпросът за това, доколко едно по-чувствително към спецификите на езика на омразата общество може да се саморегулира без наличието на по-строги законодателни промени и доколко едни по-строги промени в законодателството ще подпомогнат регулирането на вредното съдържание в платформи като Фейсбук – остава открит²².

Заклучение

Настоящата статия представи стратегии за отслабване на въздействието на езика на омразата, които провокират дискусията относно това, доколко фокусирането върху един подход може да окаже ефект върху такъв сложен и многопластов феномен. Повече изследвания, насочени към разбирането на феномена като резултат от специфичен политически или медиен контекст, вероятно ще доведат до нови посоки в опитите да му се противодейства.

Бележки:

1. Kirk, Rita; Martin, Stephanie. *The Dark Power of Words: Stratagems of Hate in the 2016 Presidential Campaign*. Palgrave Macmillan, Cham, 2017
2. Kirk, Rita; Martin, Stephanie. *The Dark Power of Words: Stratagems of Hate in the 2016 Presidential Campaign*. Palgrave Macmillan, Cham, 2017
3. Бот (скъсено от „робот“) се нарича компютърна програма, която използва мрежови услуги, предназначени за хората, с цел да извършва автоматични действия. https://www.webcafe.bg/mobilecafe/web/id_521777907_Botove_botove_navsyakade_-_i_golyama_chast_sa_zlovredni 17.11.2019
4. Howard, Philip ; Bolsover, Gillian; Kollanyi, Bence, et. al. *Junk News and Bots during the U.S. Election: What Were Michigan Voters Sharing Over Twitter?* COMPROP DATA MEMO, 2017
5. Иванова, Анисия. ВМРО: Стратегията за детето въвежда Гестапо „Барневарн“ <https://www.dnes.bg/politika/2019/04/22/vmro-strategiia-za-deteto-vyvejda-gestapo-barnevarn.408404,4>, 17.11.2019
6. Стратегията на детето е престъпен документ и няма място в България. Рубрика „Новини и събития“ <https://vazrazhdane.bg>, 17.11.2019
7. Murray, Rodney. *Do Words Harm? The Perceptions and Attitudes of African College Students to Hate Speech*. Unpublished Ph.D. Dissertation. Capella University: Pro Quest LLC, 2011
8. Staub, Ervin, *The Roots of Evil: The Origins of Genocide and Other Group Violence*. New York: Cambridge University Press, 1989
9. Lawrence, Frederick. *Resolving the Hate Crimes/Hate Speech Paradox: Punching Biased Crimes and Protecting Racist Speech*. *Notre Dame Law Review*, article 6, vol. 68/issue 4, 1993
10. Lawrence, Frederick. *Resolving the Hate Crimes/Hate Speech Paradox: Punching Biased Crimes and Protecting Racist Speech*. *Notre Dame Law Review*, article 6, vol. 68/issue 4, 1993
11. Strossen, Nadine. *Liberty, Equality and Democracy: Three Bases for Reversing the Minnesota Supreme Court's Ruling*. *William Mitchell Law Review*, article 6, vol. 18, issue 4, 1992
12. RiSCC – Research Centre on Security and Crime. Project co-funded by Right, Equality and Citizenship Programme (2014-2020) of the European Union. <https://www.emoreproject.eu/>
13. Strossen, Nadine. *Liberty, Equality and Democracy: Three Bases for Reversing the Minnesota Supreme Court's Ruling*. *William Mitchell Law Review*, article 6, vol. 18, issue 4, 1992

14. Walters, Mark, Brown, Rupert & Wiedlitzka, Susann. Causes and Motivations of Hate Crime. Equality and Human Rights Commission. Research report 102. ISBN 978-1-84206-678-2, 2016
15. Commission on Chronic Illness. Chronic Illness in the United States. Vol. 1. Published for the Commonwealth Fund. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1957
16. Council of Europe. The European and Youth Foundation & The No Hate Speech Movement, 2012
17. Council of Europe. Gender Equality Unit. Background Note on Sexist Hate Speech, 2016
18. Council of Europe. Gender Equality Unit. Background Note on Sexist Hate Speech, 2016
19. Banks, James. Regulating Hate Speech Online. International Review of Law, Computers and Technology, 24 (3), 233-239, 2010
20. Banks, James. Regulating Hate Speech Online. International Review of Law, Computers and Technology, 24 (3), 233-239, 2010
21. Brown, Ian. Internet self-regulation and fundamental rights (SSRN Scholarly Paper No. 1539942).
Rochester, NY: Social Science Research Network, 2010
22. Brown, Ian. Internet Self-regulation and Fundamental Rights (SSRN Scholarly Paper No. 1539942).
Rochester, NY: Social Science Research Network, 2010